

facta est, qui, perhibente videlicet alia Scriptura, et ipse attingita sine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter (Sap. viii, 1).

CAPUT IV.

Se cæteros omnes Ordines charitate, unum professione tenere.

7. Omnes ergo concurramus pariter in unam tunicam, et ex omnibus constet una. Ex omnibus, inquam, una. Nam etsi ex pluribus et diversis, una est tamen columba mea, formosa mea, perfecta mea (Cantic. vi, 8). Alioquin nec ego solus, nec tu sine me, nec ille sine utroque: sed simul omnes sumus illa una, si tamen solliciti sumus servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Non, inquam, tantum Ordo noster, aut solus vester, ad illam pertinet unam, sed noster simul et vester: nisi forte (quod absit!) invicem invidentes, invicem provocantes, invicem mordeamus, et ab invicem consumamur (Galat. v, 15); et sic non possit nos Apostolus uni illi viro, cui respondit, virginem castam exhibere Christo (II Cor. xi, 2). Verumtamen illa una dicit in Canticis, Ordinavit in me charitatem (Cantic. ii, 4): ut etsi una in charitate, divisa tamen sit ordinatione. Quid ergo? Cisterciensis sum: damno igitur Cluniacenses? Absit! sed diligo, sed prædico, sed magnifico. Cur ergo, inquis, ordinem illum non tenes, si sic laudas? Audi. Propter hoc quod Apostolus ait: Unusquisque in ea vocatione, in qua vocatus est, permaneat (I Cor. vii, 20). Quod si quæris, cur et a principio non elegerim, si talem sciebam? respondeo: Propter id quod rursus ait Apostolus: Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt (I Cor. x, 22). Non quod scilicet Ordo sanctus et justus non sit: sed quia ego carnalis eram, venundatus sub peccato (Rom. vii, 14); et talem animæ meæ languorem sentiebam, cui fortior esset potio necessaria. Et diversis morbis diversa conveniunt medicamenta, et fortioribus fortiora. Fac duos homines febribus anxiani, quartanis unum, alterum tertianis. Commendet autem qui quartanis laborat, tertiano aquam, pyra, et frigida quæque sumenda: cum tamen ab his ipse absteineat, vinumque et cætera calida, utpote sibi congruentia, sumat. Quis, rogo, hinc eum recte reprehendat? Si diceret ille. Cur tu aquam non bibis, quam ita laudas? annon recte responderet: Et tibi eam fideliter tribuo, et mihi salubriter subtrabo.

8. Denique requiratur [al. requiris] a me etiam, cur cum omnes Ordines laudem, omnes non teneo! Laudo enim omnes et diligo, ubicunque pie et juste vivitur in Ecclesia. Unum opere teneo, cæteros charitate. Faciet autem charitas (fidenter loquor) aut me illorum quidem fructu frauder, quorum instituta non sequor. Plus aliquid dicam. Tu tibi caute age. Peccat namque fieri quia frustra tu laboraveris: ut autem ego, frustra diligam bonum quod operaris, fieri omnino non potest. O quanta fiducia charitatis! Alius operatur non amans, et alius amat nihil operans. Ille quidem suum opus perdit, illius vero charitas nunquam excidit. Et quid mirum, si in

hoc exilio, peregrinante adhuc Ecclesia, quædam hujuscemodi sit pluralis, ut ita dixerim, unitas, unaque pluralitas: cum in illa quoque patria, quando jam ipsa regnabit, nihilominus forte talis aliqua dispar quodammodo æqualitas futura sit? Inde etenim scriptum est: In domo Patris mei mansiones 531 multæ sunt (Joan. xiv, 2). Sicut itaque illic multæ mansiones in una domo; ita hic multi ordines sunt in Ecclesia una: et quomodo hic xii, 4; ita ibi distinctiones quidem gloriarum, sed una domus. Porro unitas tam hic quam ibi, consistit in una charitate; diversitas autem hic quidem in ordinum vel operationum multifaria divisione: illic vero in quadam meritorum notissima, sed et ordinatissima distinctione. Intelligens denique Ecclesia hanc suam quodammodo discordem concordiam, concordemve discordiam: Deduxit me, inquit, super semitas justitiæ propter nomen suum (Psal. xxii, 3), Ponens quippe semitas pluraliter, et iustitiæ singulariter; nec diversitatem prætermisit operationum, nec unitatem operantium. Prævidens quoque ut illam in cœlestibus discretam unitatem futuram, devotissime læta decantat: Plateæ tuæ Jerusalem, sternentur auro mundo et per omnes vicus tuas Alleluia cantabitur (Tob. xiii, 22). Audiens enim plateas et vicus, coronas et glorias diversas intellige. In auro, quo uno metallo illa civitas ornata describitur, et in uno Alleluia, quod cantandum perhibetur, dissimilium specierum similem pulchritudinem, et multarum mentium unam devotionem attende.

9. Non igitur una tantum semita inceditur, quia nec una est mansio quo tenditur. Viderit autem quisque quacumque incedat, ne pro diversitate semitarum ab una justitia recedat: quoniam ad quamlibet mansionem sua quisque semita pervenerit, ab una domo Patris exsors non erit. Verumtamen ut stella ab stella differt in claritate; sic erit ait, et resurrectio mortuorum (I Cor. xv, 41, 42). Nam etsi fulgebunt justi sicut sol in regno Patris eorum: alii tamen aliis amplius, pro diversitate meritorum. Quæ sane merita sciendum non sic in hoc sæculo, ut in illo, facile ab homine posse discerni: quippe cum hic tantum opera videantur, illic etiam corda nihil impediatur intueri. Siquidem radiante ubique Sole justitiæ, tunc manifesta erunt abscondita cordium (I Cor. iv, 5); et sicut non est nunc qui se abscondat a calore ejus (Psal. xviii, 7), ita tunc non erit qui se occultet a splendore ipsius. Et de operibus quidem sæpe incerta, et ob hoc periculosa sententia fertur, cum multoties minus justitiæ habeant, qui magis operantur.

CAPUT V.

Religiosos aliorum Ordinum æmulos et obtrectatores acri stylo aggreditur.

10. Unde nunc mihi conveniendi sunt quidam de Ordine nostro, qui contra illam sententiam, Nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus,

qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium (I Cor. iv, 5); aliis Ordinibus derogare dicuntur, et suam justitiam solam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti: quos profecto (si qui tamen hujuscemodi sunt) nec nostri, nec cuiuspiam esse Ordinis verius dixerim; quippe qui etsi ordinate viventes, superbe tamen loquentes, cives se faciunt Babylonis, id est confusio-nis; imo filios tenebrarum, ipsiusque gehennæ, ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat (Job. x, 22). Vobis ergo, inquam, fratres, qui etiam post auditam illam Domini de Phariseo et Publicano parabolam, de vestra justitia [al. de vestro instituto] præsumentes, cæteros aspernamini, dicitis (ut dicitur) solos vos hominum esse justos, aut omnibus sanctiores; solus vos monachorum regulariter vivere, cæteros vero Regulæ potius existere transgressores.

11. Primo quid ad vos de alienis servis? Suo domino stant, aut cadunt. Quis vos constituit iudices super eos? Deinde si ita, ut dicitur, de Ordine vestro præsumitis; qualis ordo est, ut antequam de suo quisque trabem ejiciat, in fratrum oculis tam curiose festucas perquirat? Qui in Regula gloriamini, cur contra Regulam detrahitis? cur contra Evangelium, ante tempus, 532 et contra Apostolum, alienos servos judicatis? (Rom. xiv, 4.) An Regula non concordat Evangelio vel Apostolo? alioquin Regula jam non est regula, quia non recta. Audite, et discite ordinem, qui contra ordinem aliis Ordinibus derogatis. Hypocrita, inquit, ejice primam trabem de oculo tuo, et sic videbis ejicere festucam de oculo fratris tui (Matth. vii, 3-5). Quæris quam trabem? annon grandis et grossa trabes est superbia, qua te putans esse aliquid, cum nihil sis, insans sime tibi tanquam sanus exsultas, et aliis vanissime, trabem portans, de festucis insultas? Gratias, inquis ago tibi, Deus, quia non sum sicut cæteri hominum, injusti, raptores, adulteri (Luc. xviii, 21): sequere ergo, et dic, Detractores. Neque enim minima est hæc festuca inter cæteras. Quare cum tam diligenter alias enumeres, istam taces? Si pro nulla vel minima habes, audi Apostolum: Neque maledici, ait regnum Dei possidebunt (I Cor. vi, 10). Audi et Deum in Psalmo comminantem: Arguam te, inquit, et stantiam contra faciem tuam (Psal. xlix, 21). Quod quia detractori loquatur, certum est ex præcedentibus. Et quidem juste ad se retorquendus, et se compellendus est intueri, qui avertens faciem suam a se aliena potius mala, quam sua solet curiosius perscrutari.

CAPUT VI.

Arguit temere judicantes, et calumniantes modum vivendi Cluniacensium.

12. At, inquiunt, quomodo Regulam tenent, qui pellicis induuntur; sani carnibus, seu carniū pin-

(116) Pinguinis sen adipis ex carnibus eliciti usum ad legumina condienda, qualibet die quondam apud Cluniacenses adhiberi solitum, temperavit

PATROL. CLXXXII.

guedine vescuntur (116); tria vel quatuor pulmentaria una die quod Regula prohibet (Reg. S. Benedicti, cap. 39) admittunt, opus manuum, quod jubet (Ibid., cap. 48), non faciunt: multa denique pro libitu suo vel mutant, vel augment, vel minuunt? Recte. Non possunt hæc negari. Sed attendite in regulam Dei, cui utique non dissonat institutio sancti Benedicti, Regnum Dei, inquit, intra vos est (Luc. xvii, 21), hoc est, non exterius in vestimentis aut alimentis corporis, sed in virtutibus interioris hominis. Unde Apostolus, Regnum Dei non est esca et potus, sed justitia, et pax et gaudium in Spiritu sancto (Rom. xiv, 17): et rursus, Regnum Dei non est in sermone, sed in virtute (I Cor. iv, 20). De corporalibus itaque observantiis fratribus calumniam struitis; et quæ majora sunt regulæ, spiritualia scilicet instituta, relinquitis camelumque glutientes, culicem liquatis? Magna abusio! Maxima cura est, ut corpus regulariter induatur, et contra regulam suis vestibus anima nuda deseritur. Cum tanto studio et tunica, et cuculla corpori procurentur, quatenus cui deerunt, monachus non putetur: cui similiter spiritui pietas et humilitas, quæ profecto spiritualia indumenta sunt, non providentur? Tunicati et elati abhorremus pellicias! lanquam non melior sit pellicibus involuta humilitas, quam tunicata superbia: præsertim cum et Deus tunicas pelliceas primis hominibus fecerit (Gen. iii, 21); et Joannes in eremo zona pellicea lumbos accinxerit (Matth. iii, 4); et ipse tunicarum institutor in solitudine, non tunicis, sed pellicibus sese induerit. Repleti deinde ventrem faba, mentem superbia, cibis damnamus saginatos! quasi non melius sit exiguo sagimine ad usum vesci, quam ventoso legumine usque ad ructum exsaturari: præcipue cum et Esau non de carne sed de lente sit reprehensus (Hebr. xii, 16): et de ligno Adam, non de carne damnatus (Gen. iii, 17); et Jonathas ex gustu mellis, non carnis mortui adjudicatus (I Reg. xiv, 29): e contra vero Elias innoxie carnem comederit (III Reg. xvii, 6); Abraham gratis carnibus Angelos paverit (Gen. xviii, 7), et de ipsis sua fieri sacrificia Deus præceperit (Exod. xxix, 1). Sed et satius est modico vino uti propter infirmitatem, quam multa aqua ingurgitari per aviditatem: quia et Paulus Timotheo modico utendum consuluit (I Tim. v, 23); et Dominus ipse bibit, ita ut vini potator appellatus sit (Matth. xi, 19); Apostolis quoque bibendum dedit; insuper et ex eo Sacramenta sui sanguinis condidit (Id. xxvi, 27): cum e contrario aquam ad nuptias bibi non passus sit (Joan. ii, 3-9), et ad aquas contradictionis 533 populi murmur terribiliter castigaverit (Num. xx); David quoque aquam, quam desideraverat, potare timuerit (II Reg. xx, iii, 16); virique illi Gedeonis, qui præ aviditate toto corpore prostrato de flumine biberunt, digni ad prælium ire non fuerint (Judic. vii, 5-7).

Petrus Venerabilis, interdicendo illum in feriis sextis statuto 10, et qualibet die Adventus, præter Dominicam primam statuto 15.

Jam vero de labore manuum quid gloriamini, cum et Martha laborans increpata, et Maria quiescens laudata sit (*Luc. x, 41, 42*); et Paulus aperte dicat: *Labor corporis ad modicum valet, pietas autem ad omnia?* (*I Tim. iv, 8*.) Optimus labor, de quo propheta dicebat: *Laboravi in gemitu meo* (*Psal. vi, 7*): et de quo alibi, *Memor fui Dei, delectatus sum, et exercitatus sum*. Ac ne corporale intelligas exercitium. *Et defecit*, inquit, *spiritus meus* (*Psal. lxxvi, 4*). Ubi autem non corpus, sed spiritus fatigatur, spiritualis procul labor intelligitur.

CAPUT VII.

Spiritualis exercitatio fructuosior corporali.

13. Quid ergo, inquis? Sicce illa spiritualia persuades, ut etiam hæc, quæ ex Regula habemus, corporalia damnes? Nequaquam: sed illa oportet agere, et ista non omittere. Alioquin cum aut ista omitti necesse est, aut illa; ista potius omittenda sunt, quam illa. Quanto enim spiritus corpore melior est, tanto spiritualis quam corporalis exercitatio fructuosior. Tu ergo cum de horum observatione elatus, aliis eadem non observantibus derogas, nonne te magis transgressorem Regulæ indicas, cujus licet minima quædam tenens, meliora devitas, de quibus Paulus: *Amulamini*, ait, *charismata meliora?* (*I Cor. xii, 31*.) Detrahendo quippe fratribus, in quo temetipsum extollis, perdis humilitatem; in quo alios deprimis, charitatem: quæ sunt procul dubio charismata meliora. Tu tuum corpus multis et nimis laboribus atteris, ac regularibus asperitatibus mortificas membra tua quæ sunt super terram. Bene facis. Sed quid si ille quem similiter non laborantem dijudicas, modicum quidem habeat de hac, quæ ad modicum est utilis, corporali videlicet exercitatione; amplius autem quam tu de illa, quæ ad omnia valet, id est pietate? Quis, quæso, vestrum Regulam melius tenet? Annon melius qui melior? Quis vero melior, humilior an fatigatior? Annon is qui a Domino dicit mitis esse et humilis corde (*Matth. xi, 29*), qui et cum Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab eo? (*Luc. x, 42*.)

14. Quod si Regulam ab omnibus qui eam professi sunt sic ad litteram tenendam censes, ut nullam omnino dispensationem admitti patiaris, audacter dico, nec tu eam, nec ille tenetis. Nam etsi ille quantum quidem pertinet ad observationes corporales, in pluribus offendit, impossibile est tamen te quoque vel in uno non transgredi. Scis autem quia in uno offendit, omnium est reus. Sin vero concedas aliqua posse mutari dispensatorie, procul dubio et tu illam tenes, et ille, quanquam dissimiliter: nam tu quidem districtius, at ille fortasse discretius. Neque hoc dico, quia hæc exteriora negligenda sint; aut qui se in illis non exercuerit, mox ideo spiritualis efficiatur: cum potius spiritualia (quanquam meliora) nisi per ista, aut vix, aut nullatenus vel acquirantur, vel obtineantur, sicut scriptum est, *Non prius quod spirituale, sed quod animale; deinde quod spirituale* (*I Cor. xv, 46*).

A Sicut nec Jacob, nisi prius cognita Lia, desideratos Rachelis amplexus meruit obtinere. Unde rursus in psalmo, *Sumite psalmum, et date tympanum* (*Psal. lxxx, 3*): quod est dicere, Sumite spiritualia, sed prius date corporalia. Optimus autem ille, qui discrete et congrue et hæc operatur, et illa.

15. Jam vero epistola ut epistola remaneat, finienda erat, quandoquidem et nostros (de quibus, pater, conquestus estis, quod Ordini vestro detraherent) satis, quantum potui, stylo corripui; et me quoque ab hujusmodi falsa suspicione purgavi, ut debui. Sed quoniam dum nostris minime parco, nonnullis de vestris nimium, in quibus non decet, videor assentire; pauca quæ et vobis displicere cognovi, et omnibus bonis vitanda esse non dubito, necessarium reor subjungere: **534** quæ quidem etsi fieri videntur in Ordine, absit tamen ut sint de Ordine! Nullus quippe ordo quidpiam recipit inordinatum: quod vero inordinatum est, ordo non est. Unde non adversum Ordinem, sed pro Ordine disputare putandus ero, si non Ordinem in hominibus, sed hominum vitia reprehendo. Et quidem diligentibus ordinem in hac re molestum me fore non timeo: quinimo gratum procul dubio accepturi sunt, si persequimur quod et ipsi oderunt. Si quibus vero displicuerit, ipsi se manifestant, quia Ordinem non diligunt, cujus utique corruptionem, id est vitia, damnari nolunt. Ipsi itaque illud Gregorianum respondeo: *Melius est « ut scandalum oriatur, quam veritas relinquatur. »* (*Homil. 7 in Ezech.*)

CAPUT VIII.

Cluniacensium vitia, virtutum nomine palliata perstringit.

16. Dicitur, et veraciter creditur, sanctos patres illam vitam instituisse; et ut in ea plures salvarentur, usque ad infirmos Regulæ temperasse rigorem, non Regulam destruxisse. Absit autem ut credam, tantas eos, quantas video in plerisque monasteriis, vanitates ac superfluitates præcepisse, vel concessisse. Miror etenim unde inter monachos tanta in temperantia in comessationibus et potationibus, in vestimentis et lectisterniis, et equitaturis, et construendis ædificiis inolescere potuit: quatenus ubi hæc studiosius, voluptuosius, atque effusius fiunt, ibi ordo melius teneri dicatur, ibi major putetur religio. Ecce enim parcitas putatur avaritia, sobrietas austeritas creditur, silentium tristitia reputatur. E contra remissio discretio dicitur; effusio, liberalitas; loquacitas, affabilitas; cachinnatio, jucunditas; molities vestimentorum et equorum fastus, honestas; lectorum superfluous cultus, munditia. Cumque hæc alterutrum impendimus, charitas appellatur. Ista charitas destruit charitatem, hæc discretio discretionem confundit. Talis misericordia crudelitate plena est, qua videlicet ita corpori servitur, ut anima juguletur. Quæ etenim charitas est, carnem diligere, et spiritum negligere? quæve discretio totum dare corpori, et animæ nihil? qualis vero misericordia, ancillam reficere, et dominam interficere? Ne-

me pro hujusmodi misericordia speret se consequi misericordiam, quæ misericordibus promittitur in Evangelio, Veritatis ore dicentis, *Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur* (*Matth. v, 7*): sed certissime potius pœnam expectet, quam tali, ut ita dicam, impio misericordium sanctus Job magis prophetizando, quam affectando imprecatur, *Non sit*, inquit, *in recordatione, sed conteratur quasi lignum infructuosum*. Dignæ plane retributionis causam mox subinfert satis idoneam, dicens: *Pavit enim sterilem, et quæ non parit, et viduæ non benefecit* (*Job xxiv, 29, 31*).

17. Inordinata profecto atque irrationabilis misericordia est, sterilis et infructuosæ carnis (quæ juxta Domini verbum non prodest quidquam [*Joan. vi, 64*] et secundum Apostolum regnum Dei non possidebit [*I Cor. xv, 50*]) adimplendis invigilare desideris, et de animæ cura Sapientis saluberrimum non curare consilium, admonentis atque dicentis: *Miserere animæ tuæ placens Deo* (*Ecclesi. xxx, 24*). Bona misericordia, misereri animæ tuæ; nec potest non mereri misericordiam, qua fit ut placeas Deo. Alias autem non est misericordia, sicut jam dixi, sed crudelitas; non est charitas, sed iniquitas; non discretio, sed confusio sterilem, quæ non parit pascere id est, inutilis carnis concupiscentiis inservire; et viduæ nil boni facere, animæ videlicet excolendis virtutibus nullam operam dare. Quæ utique, licet Sponso interim sit viduata celesti, sensus tamen de Spiritu sancto concipere et parere non desinit immortales; qui videlicet incorruptibilis celestisque hæreditatis valeant esse capaces, sed si piùm habeant studiosumque cultorem.

18. Sub hæc tamen abusione jam fere ubique sic pro ordine tenentur, fere jam ita ab omnibus sine querela **535** atque irreprehensibiliter observantur; quanquam dissimiliter. Nonnulli quippe his omnibus tanquam non utentes utuntur; et ideo aut cum nulla offensa, aut cum minima. Aliquantum quippe hæc agunt ex simplicitate, aliquanti ex charitate, aliquanti ex necessitate. Quidam namque simpliciter ista tenent, quoniam sic eis præcipitur; parati aliter agere, si aliter præciperetur. Quidam autem ne discorditer vivant ab eis cum quibus habitant; sectantes in his, non suam libidinem, sed aliorum pacem. Alii vero, quia resistere non valent multitudini contradicentium, qui hæc utique tanquam pro Ordine libera voce defendunt; et quoties isti aliqua, prout ratio dicit, restringere vel mutare incipiunt illi, mox tota eis auctoritate resistunt.

CAPUT IX.

Eorundem intemperantiam comparat cum antiquorum monachorum parcimonia.

19. Quis in principio, cum Ordo cœpit monasticus, ad tantum crederet monachos inertiam devenire? O quantum distamus ab his qui in diebus Antonii existere monachi! Siquidem illi cum se invicem per tempus ex charitate reviserent, tanta ab invicem aviditate panem animarum percipiebant, ut corpo-

ris cibum penitus obliti, diem plerumque totum jejuniis ventribus, sed non mentibus transigerent. Et hic erat rectus ordo, quando digniori parti prius inserviebatur: hæc summa discretio, cum amplius sumebat quæ major erat: hæc denique vera charitas, ubi animæ, quarum charitate Christus mortuus est, tanta sollicitudine refocillabantur. *Nobis autem convenientibus in unum*, ut verbis Apostoli utar, *jam non est dominicam cœnam manducare* (*I Cor. xi, 20*). Panem quippe cœlestem nemo est qui requirat, nemo qui tribuat. Nihil de Scripturis, nihil de salute agitur animarum; sed nugæ, et risus, et verba proferuntur in ventum. Inter prandendum quantum fauces dapibus, tantum aures pascuntur rumoribus: quibus totus intentus, modum nescias in edendo.

20. Interim autem fercula ferculis apponuntur: et pro solis carnibus, a quibus abstinetur, grandia piscium corpora duplicantur. Cumque prioribus fueris satiatus, si secundos attigeris videberis tibi necdum gustasse priores [*al. pisces*]. Tanta quippe accuratione et arte coquorum cuncta apparantur, quatenus quatuor aut quinque ferculis devoratis, prima non impediatur novissima, nec satiety minuat appetitum. Palatum quippe, dum novellis seducitur condimentis, paulatim dissuescere cognita, et ad succos extraneos, veluti adhuc jejunum, avide renovatur in desideria. Venter quidem, dum nescit [*al. vescitur*], oneratur, sed varietas tollit fastidium. Quia enim puras, ut eas natura creavit, epulas fastidimus, dum aliæ aliis multifarie permiscuntur, et spretis naturalibus, quos Deus incidit rebus, quibusdam adulterinis gula provocatur saporibus; transitur nimirum meta necessitatis, sed necdum delectatio superatur. Quis enim dicere sufficit, quot modis (ut cætera taceam) sola ova versantur et vexantur, quanto studio evertuntur, subvertuntur, liquantur, durantur, diminuuntur; et nunc quidem frixa, nunc assa, nunc farsa, nunc mistum, nunc singillatim apponuntur? Ut quid autem hæc omnia, nisi ut soli fastidio consulatur? Ipsa deinde qualitas rerum talis deforis apparere curatur, ut non minus aspectus, quam gustus delectetur: et cum jam stomachus crebris ructibus repletum se indicet necdum tamen curiositas satiatur. Sed dum oculi coloribus, palatum saporibus illicuntur, infelix stomachus, cui nec colores lucent, nec sapes demulcent, dum omnia suscipere cogitur, oppressus magis obruitur quam reficitur.

21. Jam vero de aquæ potu quid dicam, quando ne **536** ullo quidem pacto vinum aquatum admittitur? Omnes nimirum, ex quo manachi sumus, infirmos stomachos habemus, et tam necessarium Apostoli de utendo vino consilium merito non negligimus, modico tamen, quod ille præmisit (*I Tim. v, 23*), nescio cur prætermisso. Et utinam vel solo, cum etiam purum est, contenti essemus! Pudet dicere, sed magis pudeat acitari; et, si pudet audiri, non pudeat emendari. Videas uno in prandio ter, vel quater, semiplenum calicem reportari: quatenus diversis vinis magis odoratis, quam potatis, nec tam

haustis quam tactis sagaci probatione et celeri cognitione unum tandem e pluribus, quod fortius sit, eligatur. Quale est autem illud, quod nonnulla monasteria ex more observare dicuntur, in magnis videlicet festis vina delibuta melle, pigmentorum respersa pulveribus (117), in conventu bibere? Nunquid et hoc fieri dicemus propter infirmitatem stomachi? Ego vero ad nihil aliud valere video, nisi ut vel amplius bibatur, vel delectabilius. Sed cum venæ fuerint vino ingurgitate, toto in capite palpitantes sic surgenti a mensa quid aliud libet, nisi dormire? Si autem ad vigilias surgere indigestum cogis, non tantum, sed planetum potius extorquebis.

22. Cum vero ad lectum devenero, requisitus incommodum plango, non crapulæ peccatum, sed quod manducare non queo. Ridiculum vero (si tamen verum est) quod relatum est mihi a pluribus, qui hoc se pro certe scire dicebant, reticendum esse non arbitror. Aiunt enim incolomes ac validos juvenes conventum solere deserere, in domo se infirmorum, qui non sunt infirmi, collocare; carniū esu (qui vix ægrotis duntaxat, et omnino debilibus ex Regulæ discretionem pro virium reparatione conceditur [Reg. S. Benedicti, capp. 31, 39]) non quidem corporis infirmantis ruinas reficere pro incommodo, sed carnis luxuriantis curam perficere in desiderio (118). Rogo, quæ est hæc securitas, inter frendentium undique hostium fulgurantes hastas et circumvolantia spicula, tanquam finito jam bello et triumphato adversario, projicere arma, et aut prandis incubare longioribus, aut nudum molli volutari in lectulo? Quid hoc ignaviæ est, o boni milites? Sociis in sanguine et cæde versantibus, vos aut cibos diligentis delicatos, aut somnos capitis matutinos? Aliis, inquam, nocte et die cura pervigili festinantibus redimere tempus, quoniam dies mali sunt; vos e contrario et longas noctes dormitando consumitis, et dies fabulando ducitis otiosos? An dicitis, Pax, et non est pax? cur vel non verecundamini ad exprobrationem apostolicæ indignationis? *Nondum enim, ait, restitistis usque ad sanguinem* (Hebr. xii, 3). Imo jam ad ejusdem terribilis valde comminationis tonitruum cur non expurgiscimini? *Cum dixerint, inquit, Pax et securitas; tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero habentis, et non effugient* (I Thess. v, 3). Delicata nimis medicina est, prius alligari quam vulnerari, membrum non percussum plangere, et necdum suscepta ictu admovere

(117) Pigmentorum ejusmodi usum sustulit Petrus statuto 11, præterquam in Cæna Domini.

(118) Et hoc correxit Petrus statuto 12. Sed legenda hac de re gravis ejusdem epistola, quæ est libri sexti epistola 15 ad Priores et Custodes Ordinis in quo vehementior et severior Bernardo est in arguendo hoc perverso abusu.

(119) Petrus Venerabilis decernit statuto 16, ut nullus Fratrum pannis, qui dicuntur galabrani vel isembruni, vestiatur: cuius statuti hanc reddit rationem, quod multi nostrorum, inquit non aliter quam sæculares homines, sericis variis vel grisis vestium generibus se comebant. Itaque sericiæ vestes erant subatri coloris. In codice Corbeiensi legitur rase-

manum, fovere unguento ubi non dolet, emplastrum adhibere ubi cæsura non est.

23. Ad discernendum deinde inter sanos et male habentes, baculos in manibus portare jubenter ægrotautes, plane necessarios: ut quam pallor in vultu, maciesque non indicat, baculus sustentans mentiat in valetudinem. Ridendas, an lugendas dixerim hujusmodi ineptias? Sic Macarius vixit? sic Basilius docuit? sic Antonius instituit? sic patres in Ægypto conversati sunt? sic denique sancti Odo, Maiolus, Odilo, Hugo, quos se sui utique Ordinis principes et præceptores habere gloriantur, aut tenuerunt, aut teneri censuerunt? Sed hi omnes, si sancti, imo quia sancti fuerunt, a sancto Apostolo non disenserunt, qui nimirum ita loquitur: *Habentes victum et vestitum, his contenti sumus* (I Tim. vi, 8). Nobis autem est pro victu satietas, nec vestitum appetimus, sed ornatum.

537 CAPUT X.

Vestium ornatum luxumque in eisdem persequitur.

24. Quæritur ad induendum, non quod utilius, sed quod subtilius inveniatur: non quod repellat frigus, sed quod superbire compellat: non denique juxta Regulam, « quod vilis comparari potest » (Reg. S. Benedicti, cap. 55), sed quod venustius, imo vanius ostentari. Heu me miserum qualemcumque monachum! cur adhuc vivo videre ad id devenisse Ordinem nostrum, Ordinem scilicet qui primus fuit in Ecclesia, imo a quo cœpit Ecclesia; quo nullus in terra similior angelicis ordinibus, nullus vicinior ei quæ in cœlis est Jerusalem mater nostra, sive ob decorem castitatis, sive propter charitatis ardorem; cujus Apostoli institutores, cujus hi, quos Paulus tam sæpe sanctos appellat, inchoatores exstiterunt? Et quidem inter illos cum nihil quod suum esset quisquam retinisset, *dividebatur*, ut scriptum est, *singulis, prout cuique opus erat*: non igitur quod quisque pueriliter gestire [al. gestare] poterat. Sane ubi tantum quod opus erat accipiebatur, ibi nihil procul dubio otiosum admittebatur: quanto magis nihil curiosum? quanto magis nihil superbum? *Quod, inquit, opus erat*; hoc est quantum ad indumenta, quod et nuditatem teget, et frigus repelleret. Putasne ibi cuiquam galabrum aut isembrum (119) quærebatur ad induendum; cuiquam ducentorum solidorum mula parabatur ad equitandum? Putasne, inquam, cuiuspiam ibi lectulum oportorium cattinum (120), aut discolor barricanus (121) operiebat, ubi

brunum.

(120) Ejusmodi etiam coopertoria ex cattinis pellibus peregrinis rescindit idem piissimus abbas statuto 17, concedens earum loco *putosiorum*, seu *vesonum pelles*: cum antea Cluniacenses, *Gallicanorum cattorum pellibus contemptis, Numantino-rum, seu, Zamorensium cattorum pellibus contexto coopertorio ad lectum uterentur*. Confer epistolam 1.

(121) Barricani item sublatis sunt statuto 18, ubi legitur, *ut nullus scarlatas, aut barracanos, vel pretiosos burellos, qui Ratisponi fiunt, sive picta quolibet modo stramina habeat, sed solummodo cili-cium, superjectis tantum duobus pannis albi et nigri coloris. Mattæ erant versicolores a barria sic dictæ.*

singulis dividebatur tantum, prout cuique opus erat? Non illic arbitror valde curatum fuisse de pretio, de colore, de cultu vestimentorum, ubi tam indefessum inerat studium in concordia morum, animorum cohærentia, profectuque virtutum. *Multitudinis, inquit crederentium erat cor unum et anima una* (Act. iv, 32, 35).

25. Ubi nunc illud unanimi exercitium? Fusi sumus exterius, et de regno Dei quod intra nos est, relictis veris ac perennibus bonis, foris quærimus vanam consolationem de vanitatibus et insaniis falsis: ac jam religionis antiquæ non solum virtutem amisimus, sed nec speciem retinemus. Ecce enim ipse habitus noster (quod et dolens dico), qui humilitatis esse solebat insigne, a monachis temporis nostris in signum gestatur superbiæ. Vix jam in nostris provinciis invenimus, quo vestiri dignemur. Miles et monachus ex eodem panno partiuntur sibi cucullam et chlamydem. Quis de sæculo, quantumlibet honoratus, etiamsi rex, etiamsi imperator, ille fuerit, non tamen nostra horrebit indumenta, si suo sibi modo præparata fuerint et aptata.

26. Cæterum in habitu, inquis, non est religio, sed in corde. Bene. At tu quando cucullam empturus lustras urbes, fora circuis, percurris nundinas, domos scrutaris negotiatorum, cunctam evertis singulorum supellectilem, ingentes explicas cumulos pannorum, attractas digitis, admoves oculis, solis apponis radio; quidquid grossum, quidquid pallidum occurrerit, respicis; si quid autem sui puritate ac nitore placuerit, illud mox quantolibet pretio satagis tibi retinere: rogo te, ex corde facis hæc, an simpliciter? Cum denique contra Regulam, non quod vilis occurrerit, sed studiosissime quæris, quod quia rarius invenitur, pretiosius emitur; ignorans facis hæc, an ex industria? Ex cordis thesauro sine dubio procedit, quidquid foris apparet vitiorum. Vanum cor vanitatis notam ingerit corpori; et exterior superfluitas interioris vanitatis indicium est. Mollia indumenta animi molliem indicant. Non tanto curaretur corporis cultus, nisi prius neglecta fuisset mens inculta virtutibus.

CAPUT XI.

De causa cur superiores subditorum vitia non corrigant. Luxum et splendidum prælatorum apparatus perstringit.

27. Miror autem, cum Regula dicat, ad magistrum respicere quidquid a discipulis delinquitur (Reg. S. Benedicti, cap. 2); et Dominus per prophetam sanguinem in peccato morientium de manu pastorum, requirendum esse minetur (Ezech. iii, 18), quomodo abbates nostri patientur fieri talia; nisi forte (si audeam dicere) nemo fidenter reprehendit, in quo se esse irreprehensibilem non confidit. Siquidem humanitatis est omnium, in quo sibi quisque indulget, aliis non vehementer irasci. Dicam, dicam; præsumptuos dicam, sed verum dicam. Quomodo lux

(122) Id de Sugerio abbate Dionysiana dictum putant ut ad epistolam 78. Petrus Venerabilis statutum edidit capite 40, ut nullus Priorum ducat secum

mundi obtenebrata est? quomodo sal terræ infatutum est? Quorum nobis vita, via vitæ debuit esse, dum exemplum in suis actibus ostendunt superbiæ, cæci facti sunt duces cæcorum. Quod enim (ut cætera taceam) specimen humilitatis est, cum tanta pompa et equitatu incedere, tantis hominum crinitorum stipari obsequiis; quatenus duobus episcopis unius abbatis multitudo sufficiat? Mentior, si non vidi abbatem sexaginta equos, et eo amplius in suo ducere comitatu (122). Dicas, si videas eos transeuntes, non patres esse monasteriorum, sed dominos castellorum; non rectores animarum, sed principes provinciarum. Tum deinde gestari jubentur mappulæ scyphi, bacini, candelabra, et manticæ suffarcinate, non stramentis, sed ornamentis lectulorum. Vix denique quatuor leucis a sua quispiam domo recedit, nisi cum tota supellectili sua, tanquam sit vel iturus ad exercitum, vel transiturus per desertum, ubi non valeant inveniri necessaria. Annon posset eodem vasculo et aqua manibus vergi, et vinum bibi? Annon posset ardens lucere lucerna, nisi in tuo quod portas candelabro, et hoc aureo, vel argenteo? Annon posset dormire, nisi super varium stratum, aut sub peregrino coopertorio? Annon unus aliquis minister posset et jumentum ligare, et ad mensam servire, et lectulum præparare? Nunc ergo tantæ multitudi garsionum ac jumentorum, cur, vel ad solatium mali, nobiscum non ferimus necessaria, quatenus hospites non gravemus?

CAPUT XII.

Luxum et abusum in templis et oratoriis exstruendis ornandis, pingendis, arguit.

28. Sed hæc parva sunt: veniam ad majora, sed ideo visa minora, quia usitata. Omitto oratoriorum immensas altitudines, immoderatas longitudines, supervacuas latitudines, sumptuosas depolitiones, curiosas depictiones: quæ dum orantium in se retorquent aspectum, impediunt et affectum, et mihi quodammodo representant antiquum ritum Judæorum. Sed esto, fiant hæc ad honorem Dei. Illud autem interrogo monachus monachos, quod in gentilibus gentilis arguebat:

Dicite (ait ille), *pontifices, in sancto quid facit aurum?* (PERS. sat. II, vers. 69.)

Ego autem dico: Dicite, **539** pauperes: non enim attendo versum, sed sensum; dicite, inquam, pauperes, si tamen pauperes, in sancto quid facit aurum? Et quidem alia causa est episcoporum, alia monachorum. Scimus namque, quod illi sapientibus et insipientibus debitores cum sint, carnalis populi devotionem quia spiritualibus non possunt, corporalibus excitant ornamentis. Nos vero qui jam de populo exivimus; qui mundi quæque pretiosa ac speciosa pro Christo reliquimus; qui omnia pulchre lucentia, canore multentia, suave olentia, dulces sapientia, tactu placentia, cuncta denique oblectamenta corporea arbitrati *suplus quam tres equitaturas, vel, si Prior Ordinis fuerit, quatuor.*